

УДК 29:004.738.5

Добродум О. В.,

доктор философских наук, доцент, профессор
кафедры философии, Киевский национальный
университет культуры и искусств (Украина, Киев),
dobrodum.olga@gmail.com

ВИРТУАЛЬНАЯ РЕЛИГИОЗНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО МИРА

В начале XXI в. реалии социально-религиозной жизни практически неразрывно связаны с использованием цифровых, мультимедийных и коммуникационных технологий, поскольку последние во всевозрастающей степени затрагивают многие аспекты жизнедеятельности религиозных сообществ. Цель статьи – вычленение черт виртуальной религиозности современного мира благодаря использованию методов внеконфессиональности и толерантности, мировоззренческого и методологического плюрализма, непредубежденности и гуманизма, светскости и межконфессионального диалога, компаративности и незаангажированности, религиозного и идеологического многообразия. Религиозная социализация и религиозное самовыражение в настоящее время в значительной степени осуществляются благодаря Интернету, возрастает сеть молитвенных консулгаций, происходит процесс стипуализации информационных технологий.

Ключевые слова: виртуализация, религиозность, дигитализация, high-tech.

(статья друкується мовою оригіналу)

Одним из наиболее значимых изменений в социально-религиозной жизни начала XXI ст. предстает появление виртуальной реальности и максимально широкое распространение high-tech. Интернет уподобляется ноосфере и порой предстает как новая глобальная религия, имеющая своих последователей большей части жителей Земного шара (в 2018 году количество интернет-пользователей впервые в истории превысило четыре миллиарда, в этом году люди проведут в Сети совокупно миллиард лет. В среднем люди пользуются WWW по шесть часов в день, причем одиннадцать новых пользователей социальных сетей прибавляется ежесекундно [1]).

В опросе, проведенном в 2017 году специалистами из Великобритании, выясняется, что Всемирная сеть нужна многим людям больше, чем шоколад, алкоголь и секс, каждый третий респондент готов ради подключения к Интернету остаться без пальца, а также отказаться от центрального отопления, личных встреч с семьей и друзьями, от мытья, любимых продуктов и физических упражнений [2]. В этой связи уместно вспомнить данные еще одного социологического исследования 2018 года в России, согласно которому 65% россиян считают исчезновение Интернета катастрофой и готовы отказаться ради доступа в WWW от алкоголя, секса, сладостей, личного автомобиля, общения с друзьями, спорта и фитнеса» [3].

Социальную роль информационных технологий иллюстрирует и тот факт, что, в продолжение российской традиции новомодных наименований младенцев, настала эпоха киберимен, среди них: Оптимизандр, Клава, Юэсбина (от USB), Айтислав (слава IT), Вирусилей, Багомир (приносящий мир в ПО, богатое багами), Траян, Айпиона, Фолдер, Кав (Касперский АнтиВирус), Кис (Касперский Интернет Секьюрити) [4], Твиттер, Скайп, Гуллок, Айпэд. Существуют предположения, что в будущем имена и вовсе могут быть заменены никнеймами.

Священники и политики становятся жителями виртуальных миров, пользователями и видеоблогерами

– широкополосный Интернет как медийный инструмент глобализации меняет в социально-религиозной жизни формы, обстоятельства, способ общения с приверженцами конфессий и партий. А среди профессий будущего значатся виртуальные учителя, специалисты по увеличению объема человеческой памяти (путем чипизации), специалисты взаимодействия робот/человек, наблюдатели мира (работа с изображениями со спутников), хакеры мозга (изучение нейрокомпьютерного интерфейса).

High-tech стремительно входят в жизнь религиозных общин, особенно это характерно для мегацерквей, применяющих большие экраны для показа видеоматериалов и стадионный формат, использующих преимущества социальных сетей и разрабатывающих собственные решения для сетевого общения. Распространяются явления медиа-евангелизма, миссионерства в блогосфере и социальных сетях, кибер-религиозности и сетевой церкви, где служба с одного главного объекта транслируется на несколько спутниковых объектов по оптоволоконным сетям, что позволяет местным общинам совершать совместные богослужения, физически не находясь в одном помещении («видео-храм»), на очереди стоит внедрение феномена «голографический пастор». Получают распространение религиозные уроки в виде трехмерных голограмм в натуральную величину, внедрение виртуального мира в спутниковые общины и в дома сетевых прихожан, использование возможностей социальных сетей и подкастов. Все большее число христиан исповедуются, посещая специальные страницы в Интернете.

В WWW имеется множество христианских блогов, передающих новости оперативнее, чем пресс-службы епархий – это стало очевидно в деле об отключении американки Терри Шайво от аппарата искусственного дыхания, когда блогеры мобилизовали католическую общественность быстрее, чем епископская конференция и местная иерархия. Верующие содействуют осуществлению экуменических проектов, участвуя в религиозной деятельности социальных сетей (например, «MyChurch» и «Faithbook»), международной интернет-церкви www.churchmeeting.net (создана для тех, кто подвергается гонениям или не имеет возможности посещать церковь), христианского GodTube, международного служения Помазание.org, проекта «Wiki Bible» и пр.

Анонимность Интернета позволяет профессионально незаангажированно узнавать об активности конкретных общин и лидеров, изучать другие религии, посещая религиозные службы в онлайн-пространстве. США расширяют и функциональность религиозных онлайн-сервисов, получают распространение сайты исповеди и причастия, что вызывает критику консервативно настроенных общин. У христиан появляется множество сетевых проектов, в том числе сетевые богослужения.

Тематика евангелизации в киберпространстве, мобильного миссионерства, интерактивной религиозности является актуальной для религиозной жизни мирового сообщества. High-tech во всевозрастающей степени исполняют вспомогательные функции в церковной жизни: растет число церквей, принимающих пожертвования через Всемирную сеть, в храмах получают распространение видео-алтари и видеoinсталляции

на священные темы – одним из пионеров видео-арта является американский художник Б.Виола, работы которого присутствуют в соборах и музеях мира.

Осуществляется подготовка религиозных программистов для противодействия социально деструктивным явлениям киберпространства (сайты самоубийств, ксенофобии, экстремистской, террористической и аморальной направленности), с целью снижения модуса межрелигиозного противостояния в Сети. Ватикан выступил с предложением отметить в 2011 г. «Всемирный день социальных коммуникаций» и посвятить его деятельности католических СМИ. Также актуальна регуляция киберпространства в этическом измерении: так, в 2000 г. группа экспертов «Inethics» объявляет о разработке проекта Этического кодекса сети Интернет, в 2003 г. католическая церковь публикует 10 заповедей для родителей, чьи дети пользуются Глобальной паутиной [5] и т.п. Можно отметить и внедрение миссионерских сетевых игр, моделирующих положительное поведение игрока с помощью молитв, богослужений и заботы о ближних, целесообразным осознается онлайн-наставничество и консультирование.

Можно отметить один важный, с точки зрения социального функционирования религии, момент: некоторые мыслители отстаивают точку зрения, что дигитальная религиозность в значительной степени миноритарна. Если сравнить особенности нетрадиционной религиозности с особенностями потребления информации Homo Informaticus, будто бы можно обнаружить много общего: религиозная жизнь в них все более удаляется от общих догматических оснований и становится все более субъективной, не столько конкретной рациональной целью, сколько средством достичь пик-переживания (в терминологии А. Маслоу). Глобальное (планетарное) сознание [См. 6] – это не христианское сознание, это глобальный пантеизм, в склонности к которому иногда обвиняются народы, ставшие на путь демократизации.

Повышение роли Глобальной паутины и интенсификация ее использования актуализируют вопрос о возможности вычленять ее онлайн-измерение и подвергать научному анализу. Интернет становится значимым фактором как религиозной жизни (межрелигиозный диалог, виртуальная активность оффлайн-учреждений, модификация культа), так и социальной (PR, имиджелогия, брендинг, информационно-психологические и хакерские конфликты).

Развитие киберпространства способствует активизации религиозной жизни: появлению религиозного киберпространства, открытию интернет-церквей, распространению виртуального миссионерства, религиозного видеохостинга и пр. Конфликтогенными зонами осуществления религиозной жизни в Глобальной паутине являются сайты, пропагандирующие идеи педофилии, порнографии, суицида, религиозной ксенофобии, а также религиозные вирусы, спам и хакерство.

Виртуализация религиозной жизни актуализирует рефлексию над вопросами онлайн-религиозной жизни (богослужение, таинства, молитва, обряды, поклонение, почитание, культ и т.п.), с помощью

использования возможностей блогосферы, социальных сетей и «Second Life», экскурсий–2.0/3.0/4.0. по храмам и видеопаломничеств, онлайн-конференций по виртуальному миссионерству, видеоблогингу (ставшему распространенным среди религиозных лидеров практически всех деноминаций), 3D/4D/5D-религиозному кинематографу (с помощью которого снимаются кинофильмы о них).

Можно сделать предположение о необходимости осуществления мониторинга киберпространства для профилактики межрелигиозных и межконфессиональных противостояний и конфликтов, поскольку социальные, религиозные и другие феномены на современном этапе зачастую имеют кибер-составляющую. Дигитализация социально-религиозной жизни по сравнению с функционированием печатными СМИ может в еще большей степени способствовать обеспечению гражданских и религиозных свобод, процессу демократизации масс-медиа. Одним из актуальных аспектов данных исследований и является социальная функциональность религии в виртуальном пространстве.

Список использованных источников

1. Kemp S. Digital trends 2018: 153 pages of internet, mobile, and social media stats. – <https://thenextweb.com/contributors/2018/01/30/worlds-internet-users-pass-the-4-billion-mark/>
2. Weston Ph. From losing a finger to going without heating: Study reveals the strangest things people would sacrifice for the internet // The Daily Mail. – 2017. – 9 May.
3. 65% россияне считают исчезновение интернета катастрофой. – <https://mir24.tv/news/16294663/65-rossiyan-schitayut-ischeznovenie-interneta-katastrofoi>.
4. В России начинается мода на кибер-имена // Русская линия. – 2009. – 6 февраля.
5. Католическая церковь опубликовала 10 заповедей для родителей, чьи дети пользуются Интернетом. – <http://www.5ballov.ru/news/newsline/index.shtml?2003/01/15/21163>
6. Rudhyar D. The Planetarization of Consciousness. – N.Y.: Harper, 1972.

References

1. Kemp S. Digital trends 2018: 153 pages of internet, mobile, and social media stats. – <https://thenextweb.com/contributors/2018/01/30/worlds-internet-users-pass-the-4-billion-mark/>
2. Weston Ph. From losing a finger to going without heating: Study reveals the strangest things people would sacrifice for the internet // The Daily Mail. – 2017. – 9 May.
3. 65% rossijan schitajut ischeznovenie interneta katastrofoj. – <https://mir24.tv/news/16294663/65-rossiyan-schitayut-ischeznovenie-interneta-katastrofoi>.
4. V Rossii nachinaetsja moda na kiber-imenja // Russkaja linija. – 2009. – 6 fevralja.
5. Katolicheskaja cerkov' opublikovala 10 zapovedej dlja roditelej, ch'i deti pol'zujutsja Internetom. – <http://www.5ballov.ru/news/newsline/index.shtml?2003/01/15/21163>
6. Rudhyar D. The Planetarization of Consciousness. – N.Y.: Harper, 1972.

Dobrodum O. V., D.Sc. Associate Professor of Philosophy Department of Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), dobrodum.olga@gmail.com

Virtual religiousness of the modern world

At the beginning of the XXI century, realities of Social and Religious life almost inextricably linked with the use of digital, multimedia, and communication technology, because they are increasingly affecting many aspects of life of Religious communities. The purpose of the article is to identify the features of virtual religiosity in the modern world through the use of methods of non-confessionality and tolerance, philosophical and methodological pluralism, open-mindedness and

humanism, secularism and interfaith dialogue, comparativeness and unbiasedness, religious and ideological diversity. Now Religious socialization and Religious manifestation are largely carried out through Internet, network of prayer consultation is increasing; the process of spiritualization of Information Technology is taking place.

Keywords: virtualization, religiosity, digitalization, high-tech.

Добродум О. В., доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, Київський національний університет культури і мистецтва (Україна, Київ), dobroductm.olga@gmail.com

Віртуальна релігійність сучасного світу

На початку XXI ст. реалії соціально-релігійного життя практично нерозривно пов'язані з використанням دیجیتالних, мультимедійних та комунікаційних технологій, оскільки останні в незростаючій мірою зачіпають багато аспектів життєдіяльності релігійних спільнот. Мета статті – вичленення рис віртуальної релігійності сучасного світу завдяки використанню методів порівняльності і толерантності, світоглядного та методологічного плюралізму, неупередженості та гуманізму, світськості і міжконфесійного діалогу, компаративності і незаангажованості, релігійного та ідеологічного багатоманітності. Релігійна соціалізація та релігійне самовираження в даний час значною мірою здійснюються завдяки Інтернету, зростає мережа молитовних консультацій, відбувається процес спіритуалізації інформаційних технологій.

Ключові слова: віртуалізація, релігійність, дигіталізація, high-tech.

* * *

УДК 2-1:2-675(477)

Калач Д. М.,
кандидат філософських наук, асистент
кафедри історії України та філософії,
Вінницький національний аграрний університет
(Україна, Вінниця), kala4d@ukr.net

Теологія діалогу в українському контексті

Розглядається українська теологія діалогу, що є екуменічною теорією комунікативної релігійної раціональності, спрямованою проти постмодерного нігілізму та релятивізму. Будучи постконфесійною за власним змістом, ця теологія діалогу, використовує постмодерні філософські концепти для виразу власних теорій.

Ключові слова: теологія, діалог, християнство, комунікація, толерантність.

Українська теологія діалогу формується у творах молодого покоління інтелектуалів з різних конфесій, які намагаються створити образ християнства, успішний в умовах постмодерної культури. Видатний український теолог М. Черенков [5, с. 291–292] вважає, що християнська проповідь доби постмодерну може бути спрямована виключно на особистість та малі групи, оскільки індивід вже мислить поза контекстом тотальних культур. У ситуація «пост» принципово неможливо успішно проповідувати з позицій монологічного дискурсу. Для того, щоб бути почутим, християнству потрібно вступити у діалог, зустрітися із світом, почути його. Інший український теолог І. Русін вважає, що співбесідником для християн може стати не лише пост-сучасний індивід чи мала група, але і національна культура [5, с. 124–128]. М. Черенков, навпаки, вважає, що при методологічному зверненні до персонального адресата, необхідним залишається універсальний зміст проповіді та бачення у якості співбесідника церкви всього людства у його різноманітті [5, с. 293–294]. Можна, однак, сказати, що між названими богословами є і певна згода, оскільки Церква їм бачиться як «транснаціональна спільнота», «нове людство» [5, с. 128, 294]. Уявлення про причетність

кожного християнина до універсальної церкви мають в теології М. Черенкова есхатологічний сенс, оскільки метою церкви є трансформація світу, кінцеве торжество влади Бога над світом у вигляді Царства Божого. Таким чином, зусилля християн мають концентруватися не на зміцненні церкви як суспільної інституції (навіть якщо вона представлена у прогресивній для сучасного світу формі «мережі спільнот»), а на служінні людству. Очевидно, що служіння світові у справі його трансформації («преображення») неможливе без комплексного і постійного діалогу. По-перше, християни покликані бути у діалозі між собою на усіх рівнях – місцевому, національному, регіональному, глобальному. Сьогодні християнство може претендувати на істинність чи вірогідність в суспільному дискурсі лише за умови комунікативної єдності християн. По-друге, християни покликані до діалогу із світом, представленим перш за все сучасним постмодерним містом. Американський теолог Дж. Сміт пропонує церквам розвиватися як мережі місцевих спільнот, життєвий приклад яких може бути переконливим завдяки ефективності їх практик, переконливості їх наративів, привабливості їх символів. М. Черенков вважає, що така контекстуалізація передбачає перетворення християнства на локалізований у постмодернізмі дискурс. При усій переконливості Дж. Сміта у тому, що церкви можуть плідно використати теорії М. Фуко щодо практик, Ж. Ліотара – щодо наративів та Ж. Дерріда щодо символів, М. Черенков вважає, що християнство покликане зберегти універсальність власного свідчення та діяльності. Церква не повинна потрапити у полон минулого, перебуваючи під впливом традицій, але не має розривати власну ідентичність лише в сьогоденні. Повинна зберігатися відкритість до майбутнього, яким би воно не було. В сьогоденні умовах це означає, що церкви повинні орієнтуватися на існування «після постмодернізму».

Виходячи із таких установок, М. Черенков пропонує розвивати різноманітність форм вияву церковного життя. Особливо перспективними є громади за місцем роботи і навчання. Усі ці форми розглядаються як версії контекстуалізації християнства, природної для нього навіть на рівні ідентичності релігійних світоглядів і практик. Відповідно, різні форми церковного життя розглядаються не як певні компроміси із світом, а як вияв динамічної природи християнської церкви як комунікативної спільноти. Виправдання для контекстуалізації християнства у постмодерні контексті відбувається через виявлення суттєвої пов'язаності християнства при його виникненні з іудейською культурою та середньоморськими елліністичними культурно-політичними реаліями [5, с. 132–133]. Відкритість християнства до різноманітних контекстуалізацій свідомо використовується українськими теологами. Зокрема, протестантські та греко-католицькі богослови наголошують на необхідності врахування православної культурної традиції як основного контексту, не менш важливого, ніж культура постмодерного міста. Принципова діалогічність сучасних проповіді та місіонерства виключає можливість замикання на власному церковному життєсвіті для будь-якої релігійної спільноти.

Звичайно, що така діалогічність в християнському середовищі уможливорюється наявністю спільного світоглядного супротивника, протистояння із яким